

ПСИХОЛОГІЯ. СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА. РОБОТА З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

УДК 373.5.016:37.091.214-053.5-056.24

DOI: 10.37026/2520-6427-2019-100-4-80-84

Лілія КОВРІГІНА,

кандидат філологічних наук,
завідувач кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін
Житомирського ОППО

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ПЕДАГОГА ІНКЛЮЗИВНОГО КЛАСУ

Стаття присвячена пошукам методологічних підходів і теоретичних основ формування та розвитку педагогічної майстерності педагога інклюзивного класу. Висвітлено стан дослідження проблеми педагогічної майстерності в розвідках українських та зарубіжних науковців. Уточнено та конкретизовано сутнісний зміст поняття «педагогічна майстерність», визначено поняття «педагогічна майстерність педагога інклюзивного класу» в контексті розвитку професійної компетентності педагогів в закладі післядипломної педагогічної освіти. Обґрунтовано структуру означеного феномену, сформульовано узагальнений ряд важливих компонентів у структурі педагогічної майстерності педагога інклюзивного класу, визначений сучасними педагогами й психологами, серед яких основна увага звертається на здібності педагога інклюзивного класу, які є основою його професійної компетентності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Визначено шляхи розвитку педагогічної майстерності педагога інклюзивного класу в умовах інституту післядипломної педагогічної освіти.

Ключові слова: педагогічна майстерність, педагог інклюзивного класу, педагогічні здібності, діти з особливими освітніми потребами.

Статья посвящена поискам методологических подходов и теоретических основ формирования и развития педагогического мастерства педагога инклюзивного класса. Отражено состояние исследования проблемы педагогического мастерства в исследованиях украинских и зарубежных ученых. Уточнено и конкретизировано сущностное содержание понятия «педагогическое мастерство», определено понятие «педагогическое мастерство педагога инклюзивного класса» в контексте развития профессиональной компетентности педагогов в учреждении последипломного педагогического образования.

Обосновано структуру указанного феномена, сформулировано обобщенный ряд важных компонентов в структуре педагогического мастерства педагога инклюзивного класса, определенными современными педагогами и психологами, среди которых основное внимание обращается на способности педагога инклюзивного класса, которые являются основой его профессиональной компетентности в работе с детьми с особыми образовательными потребностями. Определены пути развития педагогического мастерства педагога инклюзивного класса в условиях института последипломного педагогического образования.

Ключевые слова: педагогическое мастерство, педагог инклюзивного класса, педагогические способности, дети с особыми образовательными потребностями.

The article is devoted to the search for methodological approaches and theoretical bases of formation and development of pedagogical skills of the teacher of an inclusive class. The state of research of the problem of pedagogical mastery in the intelligence of Ukrainian and foreign scientists is elucidated. The substantive content of the concept of «pedagogical skill» is specified and specified, the concept of «pedagogical skill of the teacher of an inclusive class» is defined in the context of the development of professional competence of teachers in the institution of postgraduate pedagogical education. The defined concept is considered as a high level of professional socio-pedagogical competence, consisting of the personal qualities of the teacher and psychological and pedagogical knowledge, skills and skills that will ensure successful communication with a team of specialists and cooperation with children with special educational needs and their needs. The structure of the identified phenomenon is substantiated, a generalized series of important components in the structure of pedagogical skills of the teacher of an inclusive class is formulated,

defined by modern educators and psychologists, among which attention is paid to the abilities of the teacher of the inclusive class, which are the basis of his professional skills. The article reveals the essence of didactic, academic, gnostic, constructive, perceptual, linguistic, communicative and predictive abilities of the teacher of an inclusive class, which are manifested not separately (either as knowledge, as ability), but integrally, in actions and actions, in skill. Pedagogical tasks, in the ability to organize the educational process.

Key words: pedagogical skills, inclusive class teacher, pedagogical abilities, children with special educational needs.

Ефективність функціонування інклюзивного навчання в закладах освіти суттєво залежить від наявності висококваліфікованих педагогічних працівників, які готові працювати в різноманітному дитячому колективі, включаючи дітей з особливими освітніми потребами. Це мають бути педагоги, які «приймають нову систему цінностей, творчо реалізують нові технології навчання, здатні вирішити проблему соціалізації дітей з особливими освітніми потребами, володіють методами психолого-педагогічної діагностики, стабільно прагнуть до високих результатів у своїй професійній діяльності, знають специфіку освітніх програм, володіють методиками і технологіями навчання дітей з особливими освітніми потребами, ефективно взаємодіють як у самому закладі, так із оточуючим соціумом» [4, с. 4]. Це зумовлює потребу педагога в постійному самовдосконаленні, розвитку та підвищенні своєї професійної компетентності, навіть у зміні поглядів на викладання, оскільки робота в інклюзивному класі передбачає відхід від традиційних методик та форм організації освітнього процесу. До недавнього часу заклади вищої освіти не готували фахівців, які могли б працювати в умовах інклюзії, тому з дітьми з особливими освітніми потребами працюють здебільшого педагоги, які самотужки намагаються оволодіти професійною компетентністю для роботи в інклюзивному класі. Розвиток такої компетентності передбачає чітке структурування компетентності як педагогічного феномену. Її набувають упродовж життя, і роль самоосвіти, соціальних інституцій та закладів післядипломної освіти в удосконаленні компетентності є надзвичайно важливою. У контексті цієї проблеми особливого значення набуває формування та розвиток професійної майстерності педагога інклюзивного класу в закладі післядипломної педагогічної освіти, оскільки саме ці заклади відіграють вирішальну роль у розв'язанні даної проблеми.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проблема розвитку професійної педагогічної майстерності до роботи в умовах інклюзивного навчання знайшла відображення у психолого-педагогічних працях вітчизняних та зарубіжних науковців: Е. Агафонові, М. Алексєєвої, С. Альохіної, В. Бондаря, М. Гордона, Л. Гречко, О. Денисові, В. Зарецького, В. Засенка, А. Колупасові, О. Кутєпові, О. Леханові, Н. Назарові, В. Понікарової, Н. Попові Л. Савчук, Т. Сак, В. Синьова, О. Суворова, О. Таранченко, В. Тарасун, В. Тищенко, О. Хохліної, А. Шевцова, А. Шеманові, О. Ямбург, Л. Яценюк та ін. Проте аналіз науково-методичної літератури виявив, що досі малодослідженим залишається проблема визначення сутності, структурних складових поняття «педагогічна майстерність педагога інклюзивного класу» та шляхів її

формування і розвитку в умовах закладу післядипломної педагогічної освіти.

Мета статті – обґрунтувати поняття «педагогічна майстерність педагога інклюзивного класу»; окреслити шляхи формування і розвитку педагогічної майстерності педагога інклюзивного класу в умовах закладу післядипломної педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу. Педагогічна діяльність є однією з найбільш відповідальних та складних, адже вимагає різнобічних знань, майстерності, творчих здібностей, високих моральних якостей. Однак, якщо говорити про педагога інклюзивного класу, то до означеного переліку слід додати ще й такі якості та професійні здібності, що характеризують його розумову та емоційно-вольову сторону, а це – толерантність, нове професійне мислення, вміння працювати в команді та спільно вирішувати проблеми, готовність бачити в будь-якій дитині унікальну й неповторну особистість.

Традиційно педагогічна майстерність розглядається як сукупність психолого-педагогічної ерудиції, професійних здібностей та педагогічної техніки. В Українському педагогічному словнику С. Гончаренка педагогічна майстерність трактується як характеристика високого рівня педагогічної діяльності. Критеріями педагогічної майстерності педагога при цьому виступають такі ознаки його діяльності, як: гуманність, науковість, педагогічна доцільність, оптимальний характер, результативність, демократичність, творчість (оригінальність). Педагогічна майстерність ґрунтується на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді. Необхідними умовами педагогічної майстерності є гуманістична позиція педагога й професійно значимі особистісні риси і якості [2, с.251].

Б. Т. Лихачов характеризує педагогічну майстерність як досконале володіння педагогом усією сукупністю психолого-педагогічних знань, умінь та навичок, поєднаних із професійною зацікавленістю, розвиненим педагогічним мисленням та інтуїцією, морально-естетичним ставленням до життя, глибоким переконанням та твердою волею [3, с. 233]. Підвалиною педагогічної майстерності є професійна компетентність, що визначається базовими знаннями та вміннями педагога, його ціннісними орієнтирами, мотивами діяльності, розумінням себе у світі і світу навколо себе, стилем взаємодії з оточуючими [1, с. 74].

«Педагогічну майстерність педагога інклюзивного класу» розглядаємо як високого рівня професійну соціально-педагогічну компетентність, що складається з особистісних якостей та психолого-педагогічних знань педагога, умінь і навичок, які забезпечать успішну комунікацію з командою фахівців і співробітництво з дітьми з особливими освітніми потребами та їх батьками.

Таким чином, це синтез знань, умінь та навичок, необхідних для успішного здійснення соціально-педагогічної діяльності:

- здатність учителя використовувати фахові знання, вміння і навички для розв'язання стандартних і нестандартних педагогічних завдань і проблем, пов'язаних зі спільним навчанням дітей з різним рівнем психофізичного розвитку;

- єдність фахової, методичної та психологічної готовності виконувати мультидисциплінарну діяльність в умовах інклюзивної освіти;

- володіння високою культурою, психолого-моральною стійкістю, особистісними якостями і, залежно від напрямку діяльності, виконання різних ролей.

На основі аналізу психолого-педагогічних досліджень [5, с. 344–346] виокремимо узагальнений ряд *важливих компонентів у структурі педагогічної майстерності педагога інклюзивного класу*, запропонованих сучасними педагогами й психологами.

Дидактичні здібності – здатність доступно і зрозуміло передавати учням навчальний матеріал, викликати зацікавлення до предмета, спонукати їх до активного, самостійного мислення. Вчитель інклюзивного класу, володіючи дидактичними здібностями та враховуючи потреби різноманітного дитячого колективу, повинен зробити освітній процес гнучким: працювати з різними освітніми програмами, застосовувати різноманітні методики та стилі викладання, володіти технологіями адаптації та модифікації навчального матеріалу, адаптувати навчальний матеріал таким чином, щоб важке зробити легким, складне – простим, а незрозуміле – зрозумілим для кожної дитини, передусім для дітей з особливими освітніми потребами. Професійна майстерність включає також уміння представляти матеріал, що вивчається, в різних формах, тобто забезпечити отримання інформації та знань різними способами, надати можливість учням навчатися і демонструвати результати свого навчання декількома способами (запропонувати учням альтернативи для демонстрації того, що вони вивчили), сприяти якнайбільшому залученню дітей до діяльності, зокрема й самостійної, організувати їхню самостійну роботу, розумно і тонко «диригувати» пізнавальною активністю учнів, спрямовувати її в необхідний бік, підтримувати інтереси дітей, підвищувати мотивацію до участі в навчанні, сприяти співробітництву.

Академічні здібності відносять до відповідної галузі знань (географії, мови, літератури, математики, фізики, біології тощо). Володіючи педагогічною майстерністю, вчитель глибоко знає свій предмет, теоретичні та практичні досягнення науки, постійно поповнює свої знання, слідкуючи за науковими відкриттями, сучасними теоріями, сам прагне до дослідницької роботи. Проте на сучасному етапі розвитку суспільства для успішного здійснення педагогічної діяльності потрібно не лише вільно володіти предметом, а й бути компетентним у досягненнях інформаційно-комунікаційних технологій, без яких неможливо уявити ефективний освітній процес. Сучасний учитель інклюзивного класу повинен володіти і використовувати у своїй практичній діяльності технічні засоби навчання, Інтернет, комп'ютерні технології та програми.

Стосовно асистента вчителя інклюзивного класу, то варто зауважити, що він має бути ерудований у багатьох галузях знань, оскільки йому доводиться допомагати вчителям-предметникам. Звичайно, теоретично він не викладає предмет, оскільки зазвичай не є фахівцем, але практично він повинен розуміти зміст уроку і навчальні завдання, щоб допомагати дітям з особливими освітніми потребами. Тому такий учитель повинен постійно працювати над розвитком власних академічних здібностей, бути ерудованим у багатьох галузях знань.

Робота з дітьми, які мають особливі освітні потреби, – проблема багатогранна і багатоаспектна. Тому, крім досконалого знання свого предмета, педагог інклюзивного класу повинен бути компетентним у галузі загальної педагогіки, психології та методик

навчання учнів із порушеннями в розвитку, а також у системі медичних (клініка, психопатологія, невропатологія) і корекційних (корекційна педагогіка, спеціальна психологія, спеціальні методики) знань, оскільки працює з дітьми з особливими освітніми потребами. Без ґрунтовних знань психофізіологічних особливостей дитини із порушеннями розвитку, ефективних спеціальних навчальних стратегій викладання в інклюзивному класі уявити неможливо.

Гностичні здібності – здатність педагога швидко і творчо оволодівати методами навчання учнів, пошуку і творення способів навчання, збору інформації про учнів та про себе. Для педагога інклюзивного класу ці здібності є надзвичайно важливими, оскільки він повинен вивчити своєрідність особистості дітей з особливими освітніми потребами, їхні потенційні можливості та потреби з метою створення педагогічно доцільного освітнього процесу, що реалізується в складанні індивідуальної програми розвитку, тобто своєрідного індивідуального освітнього маршруту учня, де визначено найефективніші методи навчання та модель поведінки педагога інклюзивного класу, що ґрунтується на принципах розуміння, толерантності, прийняття, поваги до різноманітності. Означені здібності – це також певна система компетентностей учителя інклюзивного класу, його світогляд та загальний культурний рівень, який він постійно повинен вдосконалювати. Працюючи із сучасними дітьми, які в епоху інформаційного прогресу є надзвичайно розвиненими і прогресивними, вчитель передусім повинен орієнтуватися на сучасний стан культури, бути цікавою, всебічно розвинутою особистістю із широким колом інтересів, яка своїм загальним розвитком, своїм прикладом спроможна спонукати учнів до духовного зростання.

Якщо педагог зуміє пов'язати навчальний матеріал із сьогоденням та власним досвідом, він підвищить у школярів інтерес до навчання, змотивує їх, оскільки учні зрозуміють важливість вивченого, можливість застосування знань у практичній діяльності. Чим ширший світогляд педагога інклюзивного класу, незалежність його поглядів, розуміння інтересів не лише дітей з особливими освітніми потребами, а й інших учнів, тим легше йому буде налагодити контакт з ними.

Важливу роль відведено і **конструктивним здібностям** педагога інклюзивного класу, сутність яких полягає в умінні створювати атмосферу співробітництва, спільної діяльності, будувати урок відповідно до мети розвитку і саморозвитку учня, встановлювати педагогічно доцільні стосунки з ним.

Спільна діяльність є основою освітнього процесу в різноманітному дитячому колективі. Вчитель має бути «диригентом», який створює середовище для розвитку кожної дитини, зокрема і з особливими освітніми потребами, відповідним чином застосовуючи індивідуальний підхід, диференціюючи викладання таким чином, щоб кожна дитина своїм можливим шляхом дійшла до спільної мети. Завдання такого педагога – реагувати на потреби учнів різних можливостей, здібностей, працюючи з різними освітніми програмами, використовуючи найбільш ефективні методи та засоби навчання, які сприятимуть усебічному розвитку всіх учнів класу, зокрема і тих, які мають порушення. Таким чином, учитель інклюзивного класу повинен сконструювати гнучкі умови спільної діяльності в межах одного класу так,

щоб кожна дитина навчалася не нижче своїх можливостей і постійно розвивалася, що, по-суті, означає навчання кожного учня за індивідуальним планом. В. О. Сухомлинський у зв'язку з цим зауважував: «Досвід переконує, якщо в школі, скажімо, шістсот учнів, то це означає, що треба шукати шістсот індивідуальних стежок. Допомогти кожному вихованцеві знайти його стежку – значить поставити людину на ноги, ввести її в життя громадянином зі своєю індивідуальністю. Це – найтонше і найскладніше, що є у вихованні» [6, с. 247].

Особливо актуальною складовою педагогічної майстерності педагога інклюзивного класу є *перцептивні здібності*, що передбачають здатність проникати у внутрішній світ вихованця, психологічну спостережливість, розуміння особистості учня і його психічних станів. У цьому контексті педагог насамперед має розуміти індивідуальні прояви загальних психологічних закономірностей в учнів з особливими освітніми потребами, вивчити лише їм притаманні й неповторні поєднання таких закономірностей і особливостей, розкрити здібності дитини, оскільки, незалежно від того, має учень порушення розвитку чи ні, в будь-якому випадку кожна дитина має талант до певного виду діяльності. Вчитель інклюзивного класу повинен розгледіти сильні сторони і можливості дитини з особливими освітніми, оскільки немає «бездарних і лінивих дітей», є школярі, задатки яких учителям розгледіти не вдалося [8, с. 437].

Учитель інклюзивного класу має бути особливо чутливим до кожної дитини, передусім до дітей з особливими освітніми потребами. Усі школярі мають емоційно відчувати, що вони почуті, побачені, що педагог небайдужий навіть до їхніх найтонших емоційних потреб. Якщо дитина з особливими освітніми потребами певний час не відвідувала школу, варто поцікавитися причиною, виявити почуття радості, що бачать її знову. Важливими прийомами емоційного настрою є ранкові зустрічі, що сприяють створенню позитивної атмосфери на весь період перебування дітей у школі. Під час невимушеного спілкування школярів між собою та вчителем створюються довірливі стосунки, педагог та інші діти сприймають внесок кожного з учасників з однаковою доброзичливістю та повагою, незалежно від здібностей, соціальної, релігійної приналежності чи статі, що сприяє налагодженню інклюзивного освітнього середовища.

Для дітей з особливими освітніми потребами надзвичайно важливо відчувати успіх, і не лише в навчанні, а в будь-якій діяльності, оскільки, зважаючи на особливості розвитку, такі діти не завжди впевнені у своїх силах та потребують схвалення і підтримки з боку педагога в будь-якій виконуваній справі. Тому педагогові інклюзивного класу потрібно бути уважним до найменших їхніх успіхів, результатів діяльності, незалежно від того, здобуті вони раніше чи пізніше, головне, що прогрес помітний. Педагог інклюзивного класу, зважаючи на особливі освітні потреби дітей із порушеннями психофізичного розвитку, повинен створити ситуацію успіху для таких дітей в інклюзивному класі, допомагаючи їм таким чином повірити у свої можливості, відчути радість від певного досягнення. Ще В. О. Сухомлинський звертав увагу на те, що «дати дітям радість праці, радість успіху в навчанні, збудити в їхніх серцях почуття гордості, власної гідності – це перша заповідь виховання. У наших школах не повинно бути нещасливих

дітей, душу яких гнітить думка, що вони ні на що не здібні. Успіх у навчанні – єдине джерело внутрішніх сил дитини, які породжують енергію для переборення труднощів, бажання вчитися» [7]. Тому педагог інклюзивного класу повинен створити умови для розвитку внутрішніх сил дитини з особливими освітніми потребами, що породжує енергію для подолання труднощів, бажання вчитися і досягати успіху, відчувати впевненість у собі, внутрішнє задоволення від виконуваної праці.

Для учнів інклюзивного класу важливо бути вільними від страху щодо невдач та негативних наслідків невиконання вимог педагога. Це не означає, що діти можуть ігнорувати вимоги чи правила, оскільки вони мають певні обмеження фізичного чи розумового розвитку. У будь-якому випадку вони повинні розуміти, що існують однакові вимоги для всіх учнів. Головним принципом інклюзії є рівність. Рівність у всьому – як у правах, так і в обов'язках. Зробивши освітній процес гнучким, доступним для кожного, педагог інклюзивного класу має так організувати діяльність, щоб кожна дитина могла дійти спільної мети самостійно і працювати нарівні з усіма. Але якщо дитину з особливими освітніми потребами спіткала невдача, вчитель інклюзивного класу має розібратися в ситуації, що склалася, поговорити, з'ясувати причини невдачі, обов'язково підтримати її. Необхідно допомогти усвідомити учням, що коли приймаються помилкові рішення або трапляється невдача, можна відчувати провину від цього, але не потрібно надто цим переїматися. Натомість, слід осмислити помилки, щоб уникнути їх у подальшому житті.

Важливо не соромити дитину з особливими освітніми потребами та не принижувати її перед іншими учнями класу. Найкращим рішенням для педагога інклюзивного класу буде допомога дитині осмислити власну поведінку. Коли це доречно, можна застосовувати певні обмеження, але при цьому дитина має відчувати впевненість у тому, що вона може і зробить все можливе наступного разу, щоб виправити ситуацію. Педагогові інклюзивного класу слід розуміти, що від цього залежить внутрішній стан учнів, їхнє бажання і готовність вчитися, сприймати інформацію, ставлення до вчителя, що є однією з найважливіших складових успішної організації освітнього процесу.

Мовні й комунікативні здібності допомагають чітко висловлювати свої думки і почуття за допомогою мови та невербальних засобів (міміки, жестів, пантоміміки, голосу, рухів тіла, виразу обличчя тощо). Для вчителя, зокрема і того, який працює в інклюзивному класі, мовні здібності мають неабияке значення для успішної професійної діяльності. Звичайно, сучасний освітній процес в інклюзивному класі варто організовувати на основі діяльного підходу в навчанні, де учні самостійно доходять висновків щодо результатів діяльності, але при цьому частина передачі інформації носить словесний характер. Від того, настільки мовлення педагога буде простим, чітким, правильним, зрозумілим, образним та емоційно забарвленим, залежатиме, як учні сприйматимуть навчальний матеріал, розумітимуть та осмислюватимуть його, що в кінцевому підсумку визначає якість освітнього процесу.

Комунікативні здібності передбачають уміння спілкуватися з учнями, знаходити правильний підхід до них, встановлювати з ними педагогічно доцільні стосунки. При цьому важливо пам'ятати про

наявність педагогічного такту, толерантності, вибір правильного стилю спілкування залежно від особливостей психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Так, наприклад, спілкуючись із дитиною з розладами аутичного спектра, важливо бути спокійним і врівноваженим, не стояти близько біля дитини, адже це може її налякати.

При спілкуванні з дитиною із порушеннями мовлення вчитель інклюзивного класу повинен бути для неї зразком, а його мовлення – правильним, чітким та інтонаційно забарвленим. Уводячи елементи новизни, обов'язково слід пояснювати незнайомі терміни, слова етикету, словозмінні та словотворчі варіанти, використовувати при цьому предмети, малюнки, атрибути, що відтворюють певні дії, складаються в сюжетну розповідь. Крім того, педагогові інклюзивного класу важливо спиратися на досвід дитини, виводити на рівень порівнянь, аналогій, узагальнень, отождолення, встановлення взаємозв'язків між предметами. Спілкуючись з учнем з порушеннями мовлення, потрібно робити паузи для відповіді дитини, навіть якщо вона взагалі не говорить або їй це дається важко, уважно її слухати та підтримувати в ході розповіді, оскільки, зважаючи на порушення, така дитина потребує визнання своїх мовленнєвих успіхів та схвалення їх усмішкою, дотиком, оплесками, приємними словами.

Загалом майже всі діти з особливими освітніми потребами мають труднощі під час висловлювання, часто розчаровуються через неможливість бути зрозумілими іншими, тому педагогові інклюзивного класу для підтримки мовлення таких дітей варто використовувати альтернативні способи комунікації, спонукати до цього всіх, хто взаємодіє з такими дітьми.

Прогностичні здібності виявляються у передбаченні результатів дій, у виховному проектуванні особистості дитини з особливими освітніми потребами, вмінні правильно підібрати цілі навчання та спрогнозувати результат. Незважаючи на порушення психофізичного розвитку, дитина з особливими освітніми потребами, як і будь-яка інша, здатна до якісного розвитку на своєму рівні. Педагогові, який працює з такими дітьми, важливо вірити в їхні можливості, в позитивний вплив психолого-педагогічної корекції, бути оптимістично налаштованим та бачити кінцевий результат педагогічної діяльності.

Як зазначає Б. Шиян, «усі вищеназвані компоненти майстерності проявляються не окремо (як знання чи як уміння), а інтегрально в діях і вчинках, в умінні вирішувати поставлені педагогічні завдання, в здатності організувати навчально-виховний процес. Завдяки педагогічній майстерності вчитель реалізує свої професійні функції: передає учням соціальний досвід, формує в них соціальні й особисті якості, готує до життя» [9].

Таким чином, на нашу думку, головними напрямками розвитку професійної майстерності педагога інклюзивного класу є:

- самоосвітня діяльність, спрямована на підвищення науково-теоретичного та загальнокультурного рівня педагога інклюзивного класу;

- включення до програм та навчально-тематичні планів закладів післядипломної педагогічної освіти тематики, яка б розкривала комплекс питань зі спеціальної педагогіки та психології, інклюзивної освіти;

- організація та проведення в закладах післядипломної педагогічної освіти тренінгів, семінарів, конференцій, тематичних дискусій, майстер-класів тощо;

- системний характер усієї діяльності з розвитку професійної майстерності педагогів інклюзивного класу;

- формування в педагогів інклюзивних класів готовності до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, до творчості, саморозвитку та самовдосконалення.

Висновки. Отже, процеси реформування вітчизняної, що базуються на засадах гуманізму, дитиноцентризму, інклюзії тощо зумовлюють зміну ціннісних орієнтирів, принципів, форм і методів роботи в закладах освіти та значне підвищення вимог до рівня та якості професійної майстерності педагогів, зокрема й тих, що працюють в інклюзивних класах, їхньої фахової компетентності, загальної й професійної культури. Проблема педагогічної майстерності перебуває сьогодні в центрі уваги вчених-педагогів та психологів, учителів-практиків. Від того, наскільки високим буде рівень сформованості професійної майстерності педагога інклюзивного класу, залежить кінцевий результат освітнього процесу. Аналіз досліджуваної проблеми доводить неабияку її глибину та необхідність **подальшого вивчення**.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Браже Т. Г. Современная атестация учителей : цели и тенденции / Т. Г. Браже // Педагогика. – 1995. – № 3. – С. 69–73.

2. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 374 с.

3. Лихачев Б. Т. Педагогика. Курс лекцій : учеб. пособие для студентов пед. учеб. заведений / Б.Т. Лихачев. – Изд. 4-е., перераб. и доп. – М. : Юрайт-М, 2001. – 607 с.

4. Прядко Л. Готовність педагога загальноосвітнього навчального закладу до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами як успішний фактор інклюзивного навчання / Л. Прядко, О. Фурман // Формування готовності педагогічних працівників до роботи з дітьми з особливими потребами в умовах інклюзивного навчання : тематичний збірник праць / упоряд. А. А. Волосюк, Н. А. Басараба, С. С. Козловська ; за заг. ред. А. О. Лавренчука. – Рівне : РОІШПО, 2014. – С. 79–88.

5. Савчин М. В. Педагогічна психологія : навч. посіб. / М. В. Савчин. – К. : Академвидав, 2007. – 424 с.

6. Сухомлинський В. О. Народний учитель / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 5. – С. 239–255.

7. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – К., 1977. – Т. 3. – 670 с.

8. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 2. – С. 334–654.

9. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів / Б. М. Шиян. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2001. – Ч. 2. – С. 216.

Дата надходження до редакції: 30.09.2019 р.